

Яценко Таміла Олексіївна,
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ

**ШКІЛЬНИЙ КУРС ЛІТЕРАТУРИ В РЕАЛІЯХ НУШ: ЗМІСТ,
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ,
ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ**

У реаліях Нової української школи навчання української літератури орієнтовано на формування *компетентних учнів-читачів* із усталеною потребою читання високохудожніх творів класичної та сучасної української літератури, здатних критично оцінювати прочитане та застосовувати здобуті знання й уміння у нових навчальних і життєвих ситуаціях.

Компетентнісне навчання української літератури досягається шляхом розкриття можливостей шкільного предмета для формування *наскрізних умінь, предметної читацької та ключових компетентностей* учнів.

На засадах компетентнісного підходу та відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти (2020) в Інституті педагогіки НАПН України підготовлено *модельну навчальну програму «Українська література» для 5–6 класів* закладів загальної середньої освіти (керівник авторського колективу – Т. О. Яценко), що має гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» [1]. Програму побудовано за *тематично-жанровим принципом* із дотриманням *хронологічної послідовності* щодо презентації письменницьких персоналій у межах кожного тематичного розділу.

Для *текстуального* розгляду в 5 класі рекомендовано твори фольклору, української класики та твори сучасних українських письменників,

рекомендовані для читання учнями цієї вікової групи, зокрема казка В. Шевчука, поезія А. Качана, Г. Кирпи, Т. Майданович, уривки повістей В. С. Нестайка, З. Мензатюк, оповідання М. Морозенко, О. Сайко.

У 6 класі запропоновано міфи прадавньої України, народні календарно-обрядові пісні, байки Г. Сковороди, поезія Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, М. Вороного, І. Жиленко, М. Вінграновського, оповідання М. Коцюбинського, усмішки Остапа Вишні тощо та твори *сучасних українських письменників*, зокрема праукраїнські міфи в переказах Дари Корній, поезія М. Ткача, Д. Кременя, Л. Костенко, байки М. Годованця, усмішки та небилиці О. Виженка, уривки повістей Лесі Ворониної, Б. Матіяш, О. Гавроша, Володимира Аренева, Неди Неждани, І. Андрусяка.

Наприкінці кожного семестру передбачено розділ *«Найцікавіше з літературних новинок»* для ознайомлення учнів із художніми творами сучасної української літератури.

На основі чинної модельної навчальної програми «Українська література» для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти (науковий керівник – Т. О. Яценко) розроблено *навчальні програми та орієнтовні календарно-тематичні планування вивчення української літератури в 5–6 класах.*

Відповідно до чинної модельної навчальної програми з української літератури підготовлено *підручники «Українська література. 5 клас», «Українська література. 6 клас»* (автори – Т. О. Яценко, В. І. Пахаренко, О. А. Слижук; гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»), що пройшли апробацію в пілотних класах НУШ [2; 3]. В основу концепції підручників покладено ідеї *особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, культурологічного підходів, також читацькоцентричний і текстоцентричний принципи.*

Читацькоцентричний принцип у підручниках реалізовано зокрема в рубриці «Читацький путівник», із якої розпочинається вивчення кожного нового програмового розділу. Призначення рубрики – доступно означити читацькі орієнтири та мотивувати учнів для опрацювання художніх текстів.

Розвитку *предметної читацької компетентності* та реалізації *читацькоцентричного принципу* сприяє рубрика «*Ти вже знаєш*», змістове наповнення якої орієнтоване на актуалізацію здобутих предметних знань і вмій учнів, що є підґрунтям для набуття нового читацького. Така організація навчальної діяльності забезпечує формування *предметної читацької компетентності* учнів.

Уперше в структурі підручників означено художній текст як першоелемент. Текстоцентричний принцип визначає таку читацьку діяльність, що дає змогу учням самостійно сформувати первинне читацьке враження про художній твір, а потім ознайомитися з біографічними відомостями про його автора чи іншим навчальним матеріалом. Формуванню в учнів уявлення про письменника як людину, особистість, митця, громадянина сприяє навчальний матеріал рубрики «*Літературознавчий клуб*». Достовірність фактів, освітньо-виховна значущість біографічного матеріалу, відповідність віковим особливостям сприймання і пізнавальним можливостям учнів визначають сутність цієї рубрики.

Підручники мають вагомий дидактичний потенціал для *формування ключових компетентностей* учнів.

Невичерпний потенціал для формування *ключової компетентності* «*Вільне володіння державною мовою*» мають перш за все самі високохудожні тексти, рекомендовані для текстуального вивчення. Окрім того, у підручниках передбачено рубрику «*Мовна скарбничка*», змістове наповнення якої спрямоване на розвиток компетентних учнів-мовців, їхнього вміння усно і письмово висловлювати свої думки й почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти.

У процесі формування *ключової математичної компетентності* зосереджено увагу на важливості формування в учнів уміння трансформувати словесну інформацію в графічну, розуміти схематичні зображення та відтворювати їх у текстові повідомлення. Наприклад, продуктивному засвоєнню навчальної теми в *6 класі* про українські календарно-обрядові пісні

сприяють схеми про основні ознаки фольклору та річне коло основних обрядів і календарно-обрядових пісень.

В основі *ключової компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій* – формування наукового світогляду учнів. Дослідницьке завдання із рубрики «Читай і досліджуй!», рекомендоване учням 5 класу в процесі вивчення історичного оповідання С. Плачинди «Богатирська застава», сприятиме набуттю учнями досвіду дослідження природи та формулювання доказових висновків на основі здобутої інформації: «Одне із застарілих слів, що зустрілося тобі в цьому оповіданні – десниця. Про його значення йшлося в рубриці «Мовна скарбничка». Проведи невеличке дослідження: зіскануй QR-код і довідайся, чому назва однієї з найбільших і найпрекрасніших річок України – Десна, співзвучна зі словом десниця».

Сутність *ключової інформаційно-комунікаційної компетентності* – це сформовані вміння впевнено й відповідально використовувати цифрові технології в навчанні та життєвих ситуаціях. У процесі опрацювання в 5 класі навчальних тем залучено різноманітні цифрові додатки, що дають змогу учням отримати допоміжну інформацію задля глибокого засвоєння програмового матеріалу через сканування QR-кодів, застосування цифрових сервісів Word It Out, Write Comics. Наприклад, у процесі вивчення в 6 класі повісті Лесі Ворониної «Таємне товариство боягузів, або Засіб від переляку № 9» указано на можливості цифрового ресурсу «Mind Map» і рекомендовано за його допомогою укласти карту пригод головного героя твору.

Прикладом формування *ключової громадянської компетентності* є робота на уроці щодо вивчення в 6 класі патріотичної лірики Д. Кременя. У рубриці «Читай і досліджуй!» пропонується підготувати добірку творів такої тематики, висловити свої враження про патріотичні твори, виразно процитувати та продекламувати їх у класі.

Підручники мають виразну культурологічну спрямованість. Тематична і жанрова спорідненість літературного твору та творів інших видів мистецтва

дозволяє показати широту аналізу та інтерпретації художнього твору, сприяє формуванню *ключової культурної компетентності* учнів.

Пізнавальна і доступна навчальна інформація про українські культурні надбання (репродукції картин, фото скульптури, архітектурних пам'яток, коротка характеристика художніх полотен і музичних творів тощо), що представлена в рубриці «У колі мистецтв», допомагає формуванню читацьких умінь проводити мистецькі паралелі в процесі роботи над художнім текстом.

Про синтез мистецтв йдеться в навчальному матеріалі підручника до казки «Чотири сестри» В. Шевчука, що вивчається в 5 класі: «Мотив зміни пір року є традиційним у різних видах мистецтва. Ти вже переконалась/переконався у цьому, читаючи казку В. Шевчука, слухаючи музику Антоніо Вівальді, переглядаючи ілюстрації Ольги Рубіної та картину «Пробудження» Ольги Ковтун». У 6 класі під час вивчення поезії І. Жиленко для візуалізації віршів новорічно-різдвяної тематики рекомендовано розгляд картин відомого українського художника М. Глуценка.

Глибокому осмисленню навчального матеріалу, представленому в підручниках української літератури, сприяють навчальні посібники «Зошит моїх досягнень. Українська література. 5 клас» і «Українська література. 6 клас. Зошит моїх досягнень» (автори – Т. О. Яценко, Г. М. Івашина, І. А. Тригуб). Зошити укладено з урахуванням технології формувального оцінювання навчальних досягнень учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Модельна навчальна програма «Українська література» 5–6 класи для закладів загальної середньої освіти /автори: Яценко Т. О. та ін. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 64 с.

2. Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Слижук О. А. Українська література: підруч. для 5 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: ВД «Освіта», 2022. 256 с.

3. Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Слижук О. А. Українська література: підруч. для 6 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: ВД «Освіта», 2023. 256 с.